

Leestafel.

Vrees en Religie. Een psychologisch onderzoek toegepast op Nieuw-Testamentische gegevens. Proefschrift ter verkrijging van den graad van Doctor in de Godgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, door S. F. H. J. BERKELBACH VAN DER SPRENCKEL. Drukkerij Universitas, Utrecht.

Den eersten Juli van dit jaar werd de Haarlensche predikant Berkelbach van der Sprenkel aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, na verdediging van bovengenoemd proefschrift met bijbehorende stellingen, eum laude bevorderd tot Doctor in de Godgeleerdheid. Wie met aandacht van den inhoud dezer dissertatie kennis neemt en ook van de belangrijke stellingen zich eenige rekenschap geeft, zal, ook al heeft hij de verdegung niet bijgewoond, deze promotie met lof ten volle verdiend achten. Het onderwerp, dat de doctorandus zich, onder leiding van zijn promotor, Prof. H. Visscher, ter behandeling koos, is op zichzelf reeds van groot gewicht; vrees en religie zijn blijkens onze innerlijke ervaring ten nauwste verwant; en die ervaring wordt bevestigd door alle godsdiensten, met name ook door de religie van Oud en Nieuw Testament, gelijk de termen: vreeze des Heeren en godsvrucht, duidelijk in het licht stellen. Aan de belangrijkheid van het onderwerp beantwoordt de degelijkheid van behandeling. Het proefschrift van Dr. B. van der Sprenkel getuigt op schier elke bladzijde van groote belesenheid, breede studie, heldere uiteenzetting en bezonnen oordeel. De stof is over drie hoofdstukken verdeeld. In het eerste deel wordt de vrees in het algemeen besproken en vooral psychologisch onderzocht; de conclusie komt hierop neer, dat vrees, in zijne verschillende vormen (bezorgdheid, bangheid, angst enz.), hetzij bij een individu in de verschillende perioden van zijn leven, hetzij bij eene groep of massa in verschillende omstandigheden, steeds in verband staat met een vermeend of werkelijk dreigend gevaar. Het tweede hoofdstuk stelt het verband en de verwantschap in het licht, welke tusschen vrees en religie bestaan, en leidt tot de slotsom, dat 1°. religie, wyl haar zetel hebbende in het centrum, in het hart van den mensch, den ganschen mensch met al zijne vermogens omvat,

en met name ook op het gevoelsleven krachtig inwerkt; en dat 2°. de religieuze toestand van den mensch van zoodanigen aard is, dat hij eenerzijds met God in betrekking staat, nabij Hem is, en indrukken van zijne openbaring ontvangt, en toch aan de andere zijde zich van Hem gescheiden en verwijderd gevoelt; de rechte verhouding tusschen God en mensch is door de zonde verstoord, en deze verstoring brengt vrees mede, in allerlei vorm en in allerlei graad. In het derde deel, dat in belangrijkheid nog weer boven de beide vorige hoofdstukken uitmunt, komen de Nieuw-Testamentische gegevens omtrent vrees en religie ter sprake; en deze zijn vele en velerlei. Er wordt in het N. Test. gewag gemaakt van zorg en bezorgdheid, van vrees voor menschen en voor God, voor dood, gericht en straf; maar deze zorg en vrees worden bij den Christen teruggedrongen en zelfs overwonnen door het geloof en vertrouwen, door de liefde en de hoop; de volmaakte liefde drijft de vrees buiten. De correctie laat nog wel het een en ander te wenschen over; bij enkele uitspraken en uiteenzettingen voelt men zich geneigd, om een vraagteekken aan den rand te plaatsen; met name komt de vraag op, of vrees als kinderlijke vreeze (zoosals ze vroeger van de slaafsche vrees onderscheiden werd) wel genoeg tot haar recht komt. Vrees vloeit in Oud en Nieuw Testament niet alleen uit de verstoorde, maar wel ter dege ook uit de normale verhouding tusschen God en mensch voort. De afstand tusschen Schepper en scep-sel, tusschen de oneindige grootheid, de absolute verhevenheid Gods en de zwakheid, afankelijkheid, nietigheid van het scep-sel is zoo groot, dat de mensch, ook de heilige, die God ontmoet, niet door bangheid of angst, maar toch zeker wel door diep ontzag en heiligen eerbied, in dezen zin door kinderlijke vreeze bevangen wordt (verg. R. Otto, *Das Heilige*). Maar afgezien van deze bescheiden opmerkingen, het proefschrift van Dr. B. van der Sprenkel is, wat onderwerp en behandeling aangaat, zoo belangrijk, dat wij het vele aandachtige lezers toewenschen. In de voorrede zegt de geachte Schrijver dat het in zekerer zin dwaas is, na jaren van practisch werken nog te prom-veeren, maar hij voegt er gelukkig aan toe, dat het toch ook zijne goede zijde heeft, wanneer studie en practijk elkaar aanvullen. Met deze laatste uitspraak betuigen we gaarne onze instemming. Het proefschrift van Dr. B. van der Sprenkel levert er een afdoend bewijs van. Van harte wenschen we den Doctor met zijn ervollen graad geluk; we hopen, dat hij ons op het terrein van zielkunde en zielszorg nog menigmaal de vruchten zal doen genieten van zijn onderzoek en nadenken.

H. B.

Hoofdmomenten der Russiese Letterkunde; Poeshkin, Gogolj, Tolstoj, Dostojevsky, door DR. N. VAN WILK, Hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden. Uit-gave van J. Ploegama, Zeist, 1919.

Dit is een uithemend boek. Het had gemakkelijk tweemaal grooter kunnen zijn, want men proeft uit alles dat de schrijver maar te putten heeft uit den